

Hur ska man hantera problematiska utredningar – erfarenheter från ett långt utredarliv

Lars Calmfors

Utredarforum – Teknologisk institut

10/4-2019

Tre exempel

- EMU-utredningen 1995-1996
- Finanspolitiska rådet 2007-2011
- Arbetsmarknadsekonomiska rådet 2015-2018

Fyra huvudfrågeställningar

- Avvägningen mellan analys och värderingar
- Analys respektive rekommendationer
- Förväntningar (och påtryckningar) från uppdragsgivaren
- Oenighet inom utredargruppen

EMU-utredningen 1995-1996

- Uppgift: analysera för- och nackdelar med svenskt medlemskap i valutaunionen
- Expertgrupp: fem nationalekonomer och tre statsvetare
- Problemställningar:
 - ingen "politisk" representation
 - koncentration på delasppekter
 - ingen löpande information till regeringen
 - inget deltagande i offentlig debatt
 - rekommendation eller inte?
 - klar åtskillnad mellan analys och rekommendation
 - klart redovisade bedömningar och värderingar bakom rekommendation
 - känslighetsanalys av slutsatser
 - ordförandeförslag till slutsatser

Finanspolitiska rådet 2007-2011

- Oberoende granskning och utvärdering av regeringens ekonomiska politik
 - uppfyllande av överskotts målet
 - konjunkturpolitiskt väl anpassad finanspolitik
 - sysselsättning och tillväxt
 - redovisade grunder för den ekonomiska politiken
- Ledamöterna ska vara akademiska experter eller personer med praktisk erfarenhet av ekonomisk politik

Problemställningar Finanspolitiska rådet

- Relationen mellan rådgivning och granskning
- Regeringens och oppositionens förväntningar
- Nödvändigt utmana "conventional wisdom" om finanspolitiken
 - hantering av oenighet inom rådet
 - hantering av konflikt med finansminister och regering
- Offentliga ställningstaganden som hjälp i arbetet
- Konflikter kan vara nödvändig investering i oberoende

Arbetsmarknadsekonomiska rådet 2015-18

- Svenskt Näringsliv var uppdragsgivare
- Analysera arbetsmarknadens funktionssätt
 - lönebildning
 - arbetsmarkndspolitik
 - arbetsrätt
- Vi uppfyllde vissa förväntningar men inte andra
 - lägre minimilöner som uppdragsgivaren förväntade sig
 - högre löneökningar som uppdragsgivaren inte förväntade sig
- Konflikt med det etablerade tänkandet ("conventional wisdom") om att industrin ska vara lönenormerande
- Våra ställningstaganden innebar ett medvetet risktagande i fråga om rådets fortbestånd
- Lägre kostnad för intresseorganisation än för politiker att lägga ner utredning/råd som inte levererar "rätt" slutsatser

Några generella slutsatser

- Det kan vara tufft att vara utredare i politiskt känsliga frågor
- Det kan vara en fördel att hålla uppdragsgivaren på armlängds avstånd under utredningsprocessen
- Utredare måste kunna hantera att man inte levererar förväntade slutsatser
 - stor risk för det om ändrade förutsättningar innebär att "conventional wisdom" måste överges
- Som utredare måste man vara beredd att ta konsekvensen att söka sig någon annanstans om uppdragsgivaren inte gillar slutsatserna

Offentliga ställningstaganden under arbetets gång kan vara både bra och dåliga

Bra

- Fler synpunkter kan komma fram i debatten
- Kan vara nödvändigt för att få utredningsledamöter att ändra ståndpunkt

Dåliga

- Förutsättningslöst arbete kan försvåras
- Det kan uppstå missförstånd

Några generella slutsatser forts.

- Ibland bättre med tydliga politikrekommendationer än att bara redovisa analys av olika effekter
 - tydlig "benchmark" för den efterföljande diskussionen
 - men analysen får inte byggas upp för att underbygga rekommendation/slutsats
 - viktigt med känslighetsanalys av hur rekommendation/slutsats påverkas av andra värderingar och bedömningar
- En utredningsordförande/utredningsledare ska inte vara för "demokratisk"
 - ibland bättre presentera färdiga förslag än att i förväg försöka nå konsensus
 - men det krävs stor lyhördhet för vad som kan accepteras